

KAASAV PLANEERIMINE

RAKVERE LINNAS

Kodanikuühiskonna Sihtkapitali
kaasava planeerimise taotlusvooru raames valimised
soovituslik juhendmaterjal

SISUKORD

Sissejuhatus	3
I Senine kaasava planeerimise praktika Rakvere linnas	4
1.1 Üldplaneeringu koostamine	4
1.2 Linnafoorum	4
1.3 Säästev linnakeskkond – Seminari tn piirkonna kortermajade renoveerimine	5
1.4 Suuremad ja olulisemad detailplaneeringud	5
1.5 Planeeringute avalikustamine veebikeskkonnas.....	6
1.6 Linnakodanike teadlikkuse tõstmine.....	6
1.7 Lapsed ja noored kodulinna planeerimas	7
II Projekti käigus tehtud kaasamistegevustest tulenevad järeldused	9
2.1 Kaasamisteema linna ettevõtjate hinnangutes.....	9
2.2 Noorte kaasamine Rakvere linna planeerimisse	11
III Kaasava planeerimise mudel Rakveres.	12
Soovitused planeerimisprotsessi tõhustamiseks.	12
3.1 Mudeli ülesehitus	12
3.2 Huvirühmade kaardistus ja kaasamisplaan	13
3.3 Rakvere linna kaasamismudel olulisemate ja avalikku huvi pakkuvate planeeringute puhul	15
Lisad.....	21
Lisa 1. Küsimused Rakvere ettevõtjale	21
Lisa 2. Linna tajukaart.....	23

Sissejuhatus

Juhendmaterjali koostamise eesmärgiks on välja töötada kaasava planeerimise soovituslik mudel Rakvere linna näitel. Senisel kaasava planeerimise praktilisel ning koostajate varasemal kogemusel põhinevad soovitused on edaspidiseks abimaterjaliks kaasamise tõhustamisel. Väljatoodud soovitused lähtuvad Rakvere linna olukorrast ning ei ole seetõttu universaalselt ülekantavad teistesse omavalitsustesse. Siiski võivad nii mõnedki väljatoodud ettepanekud olla rakendatavad ka teistes Eesti piirkondades, aidates kaasa kodanikuühiskonna arengule laiemalt.

Juhendmaterjal koostati koostöös Rakvere Vanalinna Seltsi ja Rakvere Linnavalitsusega SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali poolt kaasava planeerimise taotlusvoorus rahastatud projekti „Koos arenev Rakvere“ raames.

Juhendmaterjali koostajad on Pille Metspalu ja Marika Pärn. Koostajad tänavad kõiki kaasamõtlejaid.

I Senine kaasava planeerimise praktika Rakvere linnas

Reaalne kaasamine on ikka väga madalale kummardamine, makrofoto, kui mitte päris pikali viskamine. (R.Järg)

Ülestähendused põhinevad 28.10.2011 Rakveres linnaarhitekt Raul Järgi, abilinnapea Ain Suurkaevu ning kultuuri- ja noorsootöö spetsialisti Katrin Joseliniga läbiviidud intervjuudel. Intervjueeris Pille Metspalu.

1.1 Üldplaneeringu koostamine

Rakvere linnavalitsuses on avalikkuse kaasamisele planeeringute koostamisse pööratud tavapärasest enam tähelepanu juba mõnda aega. Laiahaardeline kaasamine toimus linna üldplaneeringu koostamise käigus (kehtestatud 2010. a). Esiletõstmist väärib laiapõhjaline koostöö just planeeringulahenduse väljatöötamise faasis – üldplaneeringu (ja samaaegselt koostatud arengukava) koostamise töörühmadesse oli kokku kaasatud ligikaudu 100 inimest erinevatelt eluvaldelt. Töörühmade töös osalesid ka õpilasomavalitsuse liikmed, seega said kodukoha kujundamise oma sõna sekka öelda ka noored linnaelanikud.

„Töörühmad töötasid päris hästi, kõige rohkem oli tulemus see, et inimesed tundsid, et üldplaneering on nende tehtud, inimesed olid rõõmsad. Poliitikud samamoodi. Ei ole arhitekti planeering ega poliitikute planeering, vaid on inimeste planeering.“ (R.Järg)

Vastavalt planeerimisseaduse nõuetele viidi läbi ka mitmeid avalikke arutelusid ning kajastati üldplaneeringu teemat pidevalt kohalikus lehes. Kutsed avalikele aruteludele ilmusid mitmes ajalehes ning olid silmatorkavad, kuid hoolimata sellest ei olnud nõ seadusjärgsed avalikud arutelud just rahvarohked – osales 2-10 linnaelanikku. Linnaarhitekt ja intervjueerija P.Metspalu olid ühisel arusaamal, et tagasihoidliku osalemise põhjuseks on sageli üldplaneeringu liigne abstraktsus tavainimese jaoks; inimesed tulevad arutelule kohale siis, kui lahendus neid konkreetselt puudutab (näiteks viadukt). Üldplaneeringu avaliku väljapaneku ajal näidati ka „kino“ - linna keskväljakul projitseeriti üldplaneeringu lahendust majaseinale. Seisatujaid ja uudistajaid oli, kuid reaalselt huviliste arvu oli raske mõõta. Ebameeldivaks üllatuseks oli meedia negatiivne tagasiside, lähenevate valimiste tõttu nähti selles tegevuses vaid poliitilist populismi.

1.2 Linnafoorum

Rakveres on toimunud ka Arhitektuurikeskuse poolt korraldatud Linnafoorum, mille teemaks oli linnakeskuse ja vanalinna sidumine. Linnaelanikele mõeldud arutelul osales ligikaudu paarkümmend inimest, paljud osalejad olid linna spetsialistidele tuttavad, inimesed, kes on ka varasemalt linna asjade vastu huvi tundnud.

1.3 Säästev linnakeskkond – Seminari tn piirkonna kortermajade renoveerimine

Huvitavaks näiteks kaasamise valdkonnas oli ka säästva linnakeskkonna projekt, mille eesmärgiks oli Seminari tn kortermajade piirkonnale linnaruumilise kontseptsiooni väljatöötamine, sh teostati ka kõikidele majadele renoveerimise eskiisprojekt. Et inimesi renoveerimise vajalikkusest ja võimalikkusest võimalikult varases staadiumis teavitada, võeti ette põhjalik kaasamistö.

See oli rohujuure tasandile minemine, alustati leheartiklitest (selle peale ei juhtunud midagi), siis olid spetsiaalsed kooslekud (kortermaja ühistud kutsuti kirjaga kohale), kortermajadesse koridoridesse pandi ka kuulutused, kohalik raadio oli ka – tõsiselt agressiivne lähenemine. Avalikele aruteludele tuli kohale 20 inimest – kuigi tegemist oli teemaga, millega kaasnes nende inimestele otsene majanduslik sääst (Rakvere on kõige kallima küttega linn Eestis). Inimest on keeruline urust välja saada. (R.Järg)

Kuna tavapärasel, massiteabevahenditel ja anonüümsetel kutsetel põhinevad tegevused ei olnud edukad, võeti linnavalitsuse selle projekti raames tööle eraldi inimene, kelle ülesandeks oli inimestega suhtlemine, projekti tutvustamine korteriühistu koosolekul. Kõige menukamaks osutusid kortermajade õuealal peetud piknikud, kus lihagrillimise kõrvale ka säästva renoveerimise teemat selgitati. Esimesel piknikul osalesid küll peamiselt lapsed, kuid info levis nende kaudu kulutulena ka vanematele, kes järgmisele piknikule juba kas tühja kõhu või uudishimu tõttu kohale tulid. Sellise, väga personaalse suhtluse kaudu õnnestus linnaelanikega kontakt luua. Tänapäevaks on piirkonna kaheksateistkümnest kortermajast nelja kortermaja ühistu langetanud otsuse maja renoveerida. Ilma kaasamistegevustega oleks R.Järgi hinnangul neid maju võib-olla 1-2.

1.4 Suuremad ja olulisemad detailplaneeringud

Rakveres on tavaks saanud nõu ennetavad, enne planeeringu eskiislahenduse valmimist läbiviidavad avalikud arutelud. Sellised arutelusid korraldatakse olulisemate detailplaneeringute puhul, mis võivad potentsiaalselt olla kellegi huve riivavad või konfliktirohked. Eesmärk on ühelt poolt mõjutatud osapoolte võimalikult varajane informeerimine, teisalt arendajale kohaliku meelsuse demonstreerimine ning erinevate huvide tuvastamine. Alati ei pruugi planeeringu olulisus või konfliktisus olla ennustatav, kuid valdavalt on siiski võimalik ette aimata koostatava planeeringu iseloomu. Nii on personaalsete kutsetega nõu ennetavaid arutelusid peetud näiteks Vallimäe planeeringu puhul, kus kaardistati võimalikud huvid ja huvide konfliktid võimalikult varases faasis (peale detailplaneeringute algatamist). Huvitatud isikutega (naaberkinnistu

omanikud) suheldi individuaalselt, kutsuti aruteludel osalema ja anti toimuvat ülevaade. Osalejaid oli ca paarkümmend. Sarnaselt toimiti ka ka (raudtee)viadukti planeerimisel. Selle planeeringu puhul mängis olulist rolli ka planeeringulahenduse visualiseerimine – keeruka planeeringulahenduse selgitamiseks kasutati selleks erinevaid meetodeid, kuni filmi välja.

Väga paljud vaidlused saavad alguse kommunikatsiooniprobleemidest, kas ei ole õigel ajal kaasatud või inimestele tundub, et asjad on juba otsustatud (R. Järg).

Halvema kogemusenavõib välja tuua Tööstuse tn kortermajade detailplaneeringu, kus esialgne kehtestamise otsus vaadati ümber ning lõplik otsus oli ebapiisavalt põhjendatud. Selle konkreetse näite puhul on võimalik tagantjärele tark olles välja tuua kolm peamist puudust:

- 1) linnaehituslikult adekvaatse lahenduse puudulikkus;
- 2) inimestevahelise kommunikatsiooni puudulikkus;
- 3) otsuste põhjendatus nõrk
- 4) liialt kergekäeline ümberotsustamine omavalitsuse poolt.

1.5 Planeeringute avalikustamine veebikeskkonnas

Linnaarhitekti hinnangul võiksid veebikeskkonnas ja digimaailmas ettevõetavad tegevused olla linna kõige suuremaks panuseks kaasava planeerimise valdkonnas. Kavandamisel on Rakvere Targa Maja kompetentsikeskuse projekt, mille raames ühe nõrke tegevusena on plaanis läbi viia alamprojekt „Tark Linnaruum“, mille üheks osaks on omakorda interaktiivne projektide ja planeeringute menetlemine. Ühe võimalusena plaanitakse kasutusele võtta veebikeskkond *sticky world*, mis võimaldab digitaalset graafilist materjali üles riputada, neid kommenteerida, lisades märke või „kleepse“ ning esitatud kommentaaridele omakorda vastata. Selline keskkond võimaldaks inimestel osaleda planeeringute koostamisel mugavalt ja kiiresti.

1.6 Linnakodanike teadlikkuse tõstmine

Linnaruumi planeerimisega seotud teemade populariseerimiseks on otstarbekas läbi viia erinevaid tegevusi. Linnaarhitekt on välja pakkunud ühe võimalusena Tallinna Arhitektuurimuuseumis toimuvate arhitektuurinäituste külalisväljapanekutena Rakverre toomist. Osa kodaniku linnaruumilisest harimisest võiks olla näiteks näituse „20. sajandi arhitektuur“ tutvustamine kohapeal. Üksjagu on läbi viidud arhitektuurikonkursside, nende tulemusi on tavapäraselt ka näituseväljapanekuna linnaelanikule tutvustatud.

Abilinnapea A. Suurkaevu hinnangul ongi üheks võtmeküsimuseks planeeringute puhul bürokraatia „asjastamine“ – arutelud peavad olema inimesele arusaadavad ning konkreetsed :

„Mis juhtub, kui me ehitame siia 14 kordse maja, kuhu me peaksime paigutama ööklubi, kas Swedbanki maja vastas peaks olema teine maja või plats, kuidas me sisustame

linnakeskkonna nii, et me kõik ära mahume“. Siinkohal toob abilinnapea hea näitena välja Virumaa Muuseumid, kelle poolt korraldatud tegevuste raames saab „asju füüsiliselt läbi elada“.

Väga populaarsed on olnud juuni alguses traditsiooniliselt asetleidvatel linna päevadel toimuvad linnaekskursioonid. Linnaruumiga seotud tegevus on ka lumelinna ehitamine, mis toimub erinevatel aastatel nii lasteaedades kui ka ülelinnaliselt valitud kohtades.

1.7 Lapsed ja noored kodulinna planeerimas

Ühe tulemusliku kaasamisvõimalusena arutleti intervjuude käigus laste ja koolinoorte planeeringute koostamise kaasaaharamise teemal. Võrreldes Euroopa keskmisega, on noorte (7-26 aastaste) osatähtsus Rakvere linna elanikkonnas erakordselt suur, 25% , samuti on Rakvere valitud noortesõbralikuks linnaks.

Siiani on toimunud mõned üksikud erinevad tegevused, mis on just õpilastele suunatud – Tuleviku Linna mäng (korraldatud Briti Nõukogu poolt, läbi viidud koostöös Eesti Avatud Noortekeskuse ühendustega), noorte parlamendi osalemine üldplaneeringu koostamise protsessis. Hetkel on noortekeskuse juures loomisel noorte aktiiv, keda tahetakse tulevikus kaasata erinevate linnaelu küsimuste lahendamisse eelkõige foorumi vormis.

Nii abilinnapea kui linnaarhitekt nõustusid intervjuueerijaga selles, et koolinoorte harimine ja aktiivsem kaasamine linnakeskkonna kujundamisse on vajalik ja kasutoov tegevus.

Näiteks joonestamisokuse andmine põhikoolis – see on ka huvitav teema, miks me ainult kolmnurki joonestame, teeme ikkagi kasvuhoone ka valmis. Värvide teema ka väga oluline, koolis võiks olla ka kunstiõpetuse teema olla selles mõttes laiem – et mis maja värv on, kuidas see keskkonnaga harmoneerib.

Kui tekitada juba koolist partner, siis on edasi koostöö, ei ole ainult emotsioon.

Põhiasi on planeerimises see, et inimene ei jõua meie juurde enne, kui piim on kapist otsas ja siis on pood kaugel ja ülekäigukoht vales kohas. (A. Suurkaev)

Rõhutati, et igasuguse kaasamise puhul on esmatähtis „inimene üles otsida“ – kui tahad, et noor tuleks, pead otsima, kus ta on.

Näiteks Põhjakeskuses tehakse noorteüritusi – oluliste planeeringute pilte võiks lasta jooksmas sealsetes kohvikutes, kesklinnas on uus LED-ekraan, seda saab nüüd ära kasutada. Just oma ümbruses olles hakkavad silma asjad. Loovuse mõttes – ka selles valdkonnas peaks rutiinist välja astuma, et ka linnaplaneerimine on loov protsess. Inimene lähtub alati oma positsioonist, aga suunata ta sellele, et kuidagi näha ka muud asja. Kõnnitee peaks ka nii planeerima, et vaatame paar aastat, kus inimesed käivad ja siis sinna kõnnitee. (A. Suurkaev)

Kaasav planeerimine Rakveres – senitehtust selgunu

- Rakveres kehtib planeerimispraktikas tavapärase seaduspära - elanike ja huviliste kaasamine eriti üldisema taseme planeeringute koostamisse on vaevanõudev. Üldisemates planeeringutes käsitletavat teemat jäävad sageli liialt abstraktseks ning traditsioonilised kaasamismeetodid (leheartiklid – ja kuulutused, avalikud arutelud linnavalitsuse ruumides) liialt umbisikuliseks
- Tulemuslikuks kaasamiseks tuleb minna kohta, kus inimene parajasti on või tavapäraselt liigub. Selleks, et linnavalitsuses toimuvale arutelule kohale minna, peab teema inimest konkreetselt puudutama
- Heaks kogemuseks on olnud nõ ennetavad avalikud arutelud keerulisemate detailplaneeringute puhul. Nii saavad elanikud – huvilised võimalikult varakult aimu, mida üldjoontes kavandatakse ning arendaja näeb, millised on hoiakud kavandatava osas. Ennetavad arutelud võimaldavad konkretiseerida edasist planeerimisprotsessi ja saavutada tasakaalustatumat planeeringulahendust.
- Elaniku „kasvatamine“ linnaruumist ja selle kujundamise võimalustest teadlikuks linnakodanikuks võiks alata juba põhikoolis. Teadmine, et kodukandi tuleviku planeerimisel on võimalik ja vajalik kaasa rääkida, peaks olema kodanikuõpetuse üks osa. Linnaruumi kujundamise algtõed võiksid olla põimitud üldhariduskooli õppekavva. Nii toimides leiab kohalik omavalitsus endale edaspidi kodanikest koostööpartnereid. Planeeringute üle arutamine ei ole enam vaid emotsioonidel põhinev konflikt vaid mõtestatud ruumilise arengu suunamine.
- Väga paljud vaidlused saavad alguse kommunikatsiooniprobleemidest – kas ei ole huvilisi õigel ajal kaasatud või inimesele tundub, et asjad on juba otsustatud

II Projekti käigus tehtud kaasamistegevustest tulenevad järeldused

2.1 Kaasamisteema linna ettevõtjate hinnangutes

Rakvere Vanalinna Seltsi ja Rakvere Linnavalitsuse ühisprojekti „Koos arenev Rakvere“ tutvustati linnavolikogu majanduskomisjoni 17. jaanuari istungil. Tutvustuse-arutelu läbiviimise eesmärk oli välja selgitada ja täpsustada, kuidas on Rakvere linnas ettevõtjaid seni kaasatud linnaruumi arengu kavandamisse ja suunamisse, milline on hinnang senisele ettevõtjate kaasatusele ning kuulata komisjoniliikmete arvamusi ja ettepanekuid, kuidas tulevikus ettevõtjaid ruumiliste arengusuundade ja erinevate projektlahenduste koostamisse paremini kaasata.

Esmalt tutvustati senise kaasava planeerimise praktikat Rakvere linnas (intervjuude põhjal tehtud ülestähendused Microsoft PowerPoint esitlusena). Senitehtu tutvustamise eesmärk oli täpsustada, kas on toimunud täiendavaid kaasamisüritusi, mille osas projekti läbiviijal informatsioon puudus. Komisjoniliikmete hinnangul täiendavaid kaasamisüritusi läbiviidud ei ole.

Tutvustuse-arutelu esmane eesmärk oli välja selgitada, kuidas ettevõtjaid linna arengusuundade ja projektipõhiste lahenduste väljatöötamise paremini kaasata. Sellel teemal arutelu läbiviimiseks valmistati ette konkreetsed küsimused.

Arutelu käigus selgus hinnang ettevõtjate senisele kaasatusele ja esitati ettepanekuid selle parandamiseks järgmiselt:

1. Anti hinnang, et ettevõtjate senine kaasatus on olnud hea. Kaasa räägiti linna üldplaneeringu ja arengukava koostamisel, mille raames moodustati erinevad teemarühmad, sinna kaasati ca 100 inimest erinevatel eluvaldkondadel, sh ettevõtjad. Üldplaneeringu koostamise raames said ettevõtjad kaasa rääkida ka potentsiaalsete tööstuspiirkondade asukoha määramisel. Töögrupp oli kaasatud inimesi isegi väljastpoolt Rakvere linna.
2. Anti üldine hinnang, et huvitatud isikud saavad ja räägivad linna arengu kavandamisel ja selle suunamisel alati aktiivselt kaasa. Üldine tendents on aga see, et suur osa elanikkonnast ei ole toimuvast huvitatud enne, kui see teda ennast konkreetselt puudutab.
3. Täpsustati, ettevõtjate infoga liigne koormamine ei ole vajalik, kuna asjast huvitatud ettevõtjad leiab ise viisi, kuidas kaasa rääkida. Nt võtavad osa majanduskomisjoni istungitest, kus arutatakse läbi kõik menetletavad detailplaneeringud ja nende lahendused. Kõigist detailplaneeringutest ettevõtjaid e-kirja teel teavitada ei ole seega vajalik ja mõistlik, kuna infot väga palju.
4. Täpsustati, et noored ja koolilapsed aktiveeruvad kohe, kui neid kaasata, nende kaasaraäkimine ja neile algõpetamine on oluline.
5. Täpsustati, et Rakvere on toimunud ettevõtjate ümarlaud, mis viimastel aastatel on koos käinud siiski harva. Viimati käidi koos 2011 aasta lõpul.

6. Täpsustati, et korterühistute kaasamisel on oluline teada ja arvestada, et suurematel ühistutel on alati ürituse läbiviimist organiseeriv inimene ja läheneda tuleb läbi nende inimeste selgitades ürituse või eesmärgi olulisust ja vajalikkust (sellega mitteamistamist ja vähest selgitust konkreetsetele juhtfiguuridele toodi puudusena välja Seminari tn kortermajade renoveerimise raames toimunud ürituste läbiviimisel)
7. Esitati ettepanek detailplaneeringute koostamisel haarata huvitatud isikute ringi laiem piirkonna elanikkond, mitte üksnes naaberkinnistu omanikud. Linnavalitsuse poolt tuleks välja saata kutse (kirjaga) kõigile piirkonna elanikele osaleda detailplaneeringu avalikel aruteludel. Oluline teates kirjeldada ka kavandatavat tegevust täpsemalt, mida kavandatakse ja mis sellega kaasneb.
8. Naaberkinnistu omanikega teha arendajal enam koostööd, lahendus nõ koostööst (kuigi seadus seda ei nõua), et vältida hilisemaid kohtulahendusi.
9. Õpetada inimesi kodulehte, kus kättesaadav informatsioon kõigi menetletud ja menetletavate detailplaneeringute osas, mida ka jooksvalt täiendatakse, paremini kasutama. Elektrooniliselt materjalide lisamine toimub tulevikus järkjärgult, vist Targa Maja kompetentsikeskuse projekti raames. Seega täiendava veebikeskkond loomine, kuhu digitaalselt graafilist materjali lisada, ei ole mõistlik.

Ettevõtjate poolsete hinnangute täpsustamiseks-täiendamiseks otsustati läbi viia veebiküsitlus ettevõtjate seas. Lisaks 20 ettevõtjatele kaasati veebiküsitluses ka Rakvere kogukonna liikmed. Ankeet edastati kokku 80 (20 ettevõtjale ja 60 kogukonna liikmele) kontaktisikule, ankeedi tagastas 6 ettevõtjat ning 12 kogukonna liiget. Veebiküsitluse ankeet on toodud lisa nr 1.

Küsitluse tulemusena selgus, et valdav osa vastanutest on Rakvere linna planeeringutega mingil määral kursis. Informatsiooni planeeringute kohta on saadud küll mitmest allikast (ajaleht, suusõnaliselt, linnavalitsuse ametnikult), kuid vaatamata sellele tuntakse end pigem mingil määral kaasatud kui piisavalt kaasatud (tsitaat ühest ankeedist: *informeerimine ei ole veel kaasamine*) olevat. **Väljatoodud asjaolu näitab, et info saamiseks on huviline sunnitud kasutama mitmeid erinevaid teabeedastusviise. Võib eeldada, et selle põhjuseks on info ebapiisavus ning ka tulemus ei ole rahuldav, kuna vastajad ei ole oma kaasamistasemega rahul.**

Kaasamisviisidest sobivaimaks hinnati e-kirja meiliaadressile, samuti pikema teavitava artikli ilmumist lehes ning temaatiliste ürituste (nt kord aastas ümarlaud ettevõtjatele) läbiviimist. Üldjuhul peavad veebiküsitluses osalenud oluliseks erinevate kaasamisviiside samaaegset rakendamist.

2.2 Noorte kaasamine Rakvere linna planeerimisse

18.01.2012 toimus Rakvere Avatud Noortekeskuses linnaplaneerimispäev Rakvere noortele. P.Metspalu tutvustas kaasaegse planeerimise põhimõtteid, R. Järg rääkis Rakvere linnas plaanitavatest arengutest, mida huviga kuulati. Ettekannetele järgnes arutelu, kus noored avaldasid julgelt arvamust linnas toimuvate arengute osas. Planeerimispäeval osales 15 noort vanuses 8-16. Noored joonistasid linna tajukaarti (vt lisa 2), mille eesmärgiks on noorte linnaruumi kasutamise ja tajumise väljaselgitamine. Tajukaart on üheks võimalikuks alusuuringuks, kui alustatakse suuremamahulise planeeringuga, aidates välja tuua tavapärasest erineva elanikegrupi eelistused ja arvamused.

Tajukaardi joonistamisel kandsid noored kaardile Rakvere meeldivad ja ebameeldivad kohad, ilusad ja koledad majad, põnevad ja ohtlikud kohad jne. Tähelepanu koondus eelkõige vanalinna piirkonda (linnus, teater tammik), kus on põnev ja hea olla ning mis on looduslikult ilus koht. Negatiivsed emotsioonid on seotud eelkõige kesklinna ja Ussimäe piirkonnaga.

Noored orienteerusid oma kodulinna kaardil hästi ning paljudel oli ka oma arvamus linnaruumi arengusuundade osas, mida nad soovisid esile tuua. Noorte linnaplaneerimispäeva võib lugeda kordaläinuks, mitmed kohalolijad avaldasid huvi ka edaspidi analoogilistel üritustel osaleda.

R.Järg noorte linnaplaneerimispäeval ettekannet pidamas

Noored linna tajukaarte joonistamas.

III Kaasava planeerimise mudel Rakveres. Soovitused planeerimisprotsessi tõhustamiseks.

3.1 Mudeli ülesehitus

Kaasava planeerimise mudel Rakvere näitel väljendub alljärgnevas skeemis 3.1. Skeem on üles ehitatud planeeringu koostamise peamiste etappide kaupa (tulenevalt 2012.a märtsis kehtivast planeerimisseadusest), millega kaasnevad kohaliku omavalitsuse poolt konkreetset otsused (skeemi I veerg) ja tegevused (skeemi II veerg). Juhendmaterjali koostajate poolt on välja toodud ettepanekud kaasamise tõhustamiseks (skeemi III veerg). Skeemi III veerus kajastuvate tegevuste rakendamisel on otstarbekas ja mõistlik lähtuda koostatava planeeringu olulisusest või teema keerukusest. Kui tegemist on nt ühe elamukrundi planeerimisega, siis oluline on eelkõige kaasata naabrid ja lähipiirkonna elanikkond, kuid lahenduse avalikustamiseks Rakvere Avatud Noortekeskuses või selle projitseerimine keskväljakul asuva hoone seinale puudub vajadus. Kui aga kavandatakse näiteks uut bussijaama, tuleks kasutusele võtta laiapõhjalisemat kaasatust tagavad tegevused (vt skeem 3.1).

Samas on planeeringu koostamine ja menetlemine pikk ja keerukas protsess, mille käigus võetakse sageli vastu nn vaheotsuseid - nt eelistatud lahendusvariandi valik (arvestades kohalike elanike seisukohtadega) kas majanduskomisjoni või volikogu tasandil vms. Vaheotsused ei kajastu otseselt seaduse nõuetes ning kujutavad endast pigem tööprotsessi käigus langetatavat sisulisi otsuseid. Vaheotsuste vastuvõtmine ja sellele eelnevad tegevused (menetlemise vahe-etapid, mis seaduses täpselt reguleerimata) skeemis ei kajastu, kuna need sõltuvad suuresti planeeringu sisust (kui keerukas on teema või kui laialdast avalikkust see puudutab) ja otsustustasandist (üldplaneeringut muutev detailplaneering eeldab menetlust läbi volikogu).

Seega on skeemi 3.1 näol tegemist maksimaalse kaasamise kavaga, mis sisaldab kaasamismudeli erinevaid osi¹. Mudeli rakendamisel tuleb lähtuda koostatava planeeringu eripärast põhimõttel, mida keerukam ja olulisem on planeering, seda laiapõhjalisem, varasem ja tõhusam peab olema avalikkuse kaasamine. Mudeli rakendamisel saavutatav maksimaalne kaasatus ja protsessi läbipaistvus välistab korruptiivse tegevuse (ametiseisundi kasutamine omakasu eesmärgil) omavalitsuses.

¹ Vastavalt KÜSK'i kaasava planeerimise taotlusvooru tingimustele peab mudel sisaldama järgnevat osi: planeerimise otsustusprotsessi kirjeldus, huvirühmade kaardistus, planeerimise info- ja teavitamise süsteemi kirjeldus, kaasamisplaan ja selle tulemuslikkuse hindamise mõõdikud, kaasamise koordineerimise kommunikatsioonisüsteemi kirjeldus, planeerimise kaasamise hea tava, korruptsiooniriski vähendamise sammud. Otsustusprotsessi kirjeldus hõlmab endas planeerimisseadusest tulenevaid etappe ja otsuseid, planeerimise info- ja teavitamise süsteemi kirjeldus ja kaasamise koordineerimise kommunikatsioonisüsteemi kirjeldus aga maksimaalse ja tõhusaima kaasamise eesmärgil tehtavaid tegevusi (individuaalne suhtlemine; teavitamine e-kirja, tavaposti ja leheteadete ja –artiklite kaudu; teated ja kaasamine koolilehe ja –raadio kaudu jne).

3.2 Huvirühmade kaardistus ja kaasamisplaan

Kaasava planeerimise põhimõtteid järgiva planeeringu koostamisel on esmane tegevus huvirühmade kaardistamine. Ka selle tegevuse puhul on otstarbekas lähtuda planeeringu olulisusest, planeeringus käsitletava teema eripärast ning planeeritava piirkonna iseloomust. Kuna planeerimine on avalik tegevus, peab kõigil huvitatud isikutel olema võimalus ja õigus planeeringulahenduse kujunemisel kaasa rääkida. Suuremate ja olulisemate arengute kavandamisel võiks kaasaraäkimist pidada lausa kodanikuhõlvuseks. Väiksemate ning konkreetset teemat käsitlevate planeeringute puhul tuleb kaaluda, kas kaasatav huvirühm võib omada planeeringu jaoks olulist täiendavat informatsiooni ja/või on tegemist plaanitava tegevusega mingil moel seotud inimeste ringiga. Nt üksiku väikeelamu krundi detailplaneeringu koostamine Vallimäe piirkonnas ei vaja eeldatavasti ettevõtjate eraldi teavitamist, kuid Rakvere linna tööstusalade teemaplaneering eeldaks ettevõtlusega tegelevate inimeste tõhusamat kaasamist.

Alljärgnevalt on esitatud põhimõtteline loetelu huvirühmadest, kelle kaasamist tuleks sõltuvalt planeeringu eripärast kaaluda.

Linnaosavanemad, piirkonna elanikud

Rakvere linna 19-le linnaosale on määratud ühiskondlikel alustel tegutsevad linnaosavanemad, kes võiksid planeeringute puhul toimida infovahendajatena ning vajadusel piirkondile arutelude kokkukutsujatena. Linnaosavanema teadlikkus oma piirkonnas kavandatavates arengutes võimaldab kodukandi huvide eest paremini seista. Olulisemate planeeringute puhul võiks reeglilis kujuneda linnaosavanemate algatatud planeerimisprotsessist teavitamine e-kirja teel.

Mittetulundusühingud, seltsid ja seltsingud

Rakveres tegutseb näiteks Rakvere Lastekaitse Ühing, Rakvere majaomanike selts, ligi paarkümmend spordiga seotud MTÜ-d ja seltsi ning üle kolmekümne kultuurivaldkonnas tegutseva vabaühingu. Vastava teema planeeringute puhul – N: lauluava, spordiväljak jms – on otstarbekas varakult konsulteerida vastavate ühingutega, et leida teemaga tegelevate inimeste vajadustele kõige paremini vastav lahendus. Kuna vabaühingud koondavad tavapäraselt aktiivsemaid linnaelanikke, on nende kaasamine otstarbekas ka üldisema, kogu linna arengut puudutava planeeringu puhul.

Ettevõtjad

Ettevõtjate kaasamine on tulemusrikas eelkõige üldisemate ettevõtluse- teemaga seotud planeeringute puhul. Üksikute ettevõtluspiirkondade kavandamisel ei ole laiema ettevõtjaskonna kaasamine tõenäoliselt otstarbekas, kuna võib kaasa tuua ka konkurentsieeliste ärakasutamise.

Korteriühistud

Korterelamute piirkonnas kavandatavate arengute puhul on otstarbekas kaasata planeeringulahenduse koostamisse korteriühistute esimehed.

Elanikegrupid

Eakate ühendused, Puuetega Inimeste Koda, noortekeskused ja –ühendused – neil kõigil võivad olla oma spetsiifilised vajadused ja nägemused linnaruumi kasutamiseks ja edasiarendamiseks.

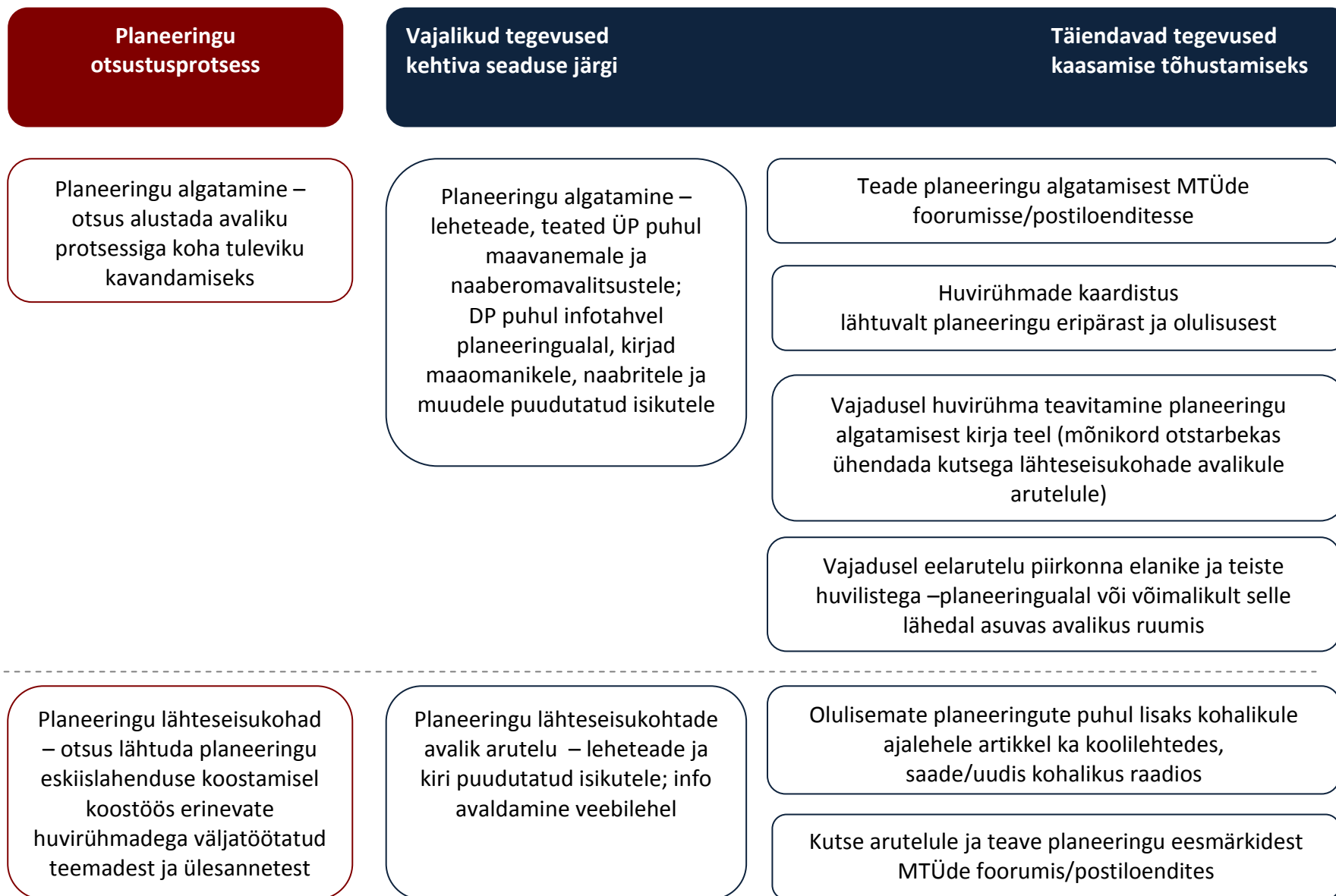
Kuna Rakvere linnas on tegutsevaid mittetulundusühinguid ja seltse hulgaliselt, kerkis käesoleva juhendmaterjali koostamise raames esile idee koostada e-postiloend vabaühenduste kontaktaadressidest, mis võimaldaks vajadusel olulisematest planeeringutest operatiivselt teada anda. Rakvere Vanalinna Seltsi poolt CommunityTools tarkvara kasutades loodud veebifoorum on samuti heaks kohaks, kus planeeringutes osalemisvõimalustest teada anda.

Huvirühmade kaardistuse tulemusel tuleks olulisemate planeeringute puhul koostada kaasamisplaan. Kaasamisplaan on planeeringuprotsessi ülesehitamise abivahendiks ning võib olla ühendatud ka üldise planeeringu koostamise ajakavaga. Kaasamisplaan annab ülevaate, millisel planeeringu koostamise etapil milliseid huvirühmi kaasatakse, mil moel seda tehakse, kus tegevused toimuvad, kes nende eest vastutab, kuidas toimub tegevustest teavitamine ning mis on kaasamistegevuste eeldatav maksumus (vt tabel 3.2). Kaasamisplaan võimaldab hinnata ka kaasamistegevuste edukust. Kaasamisplaani (tabel 3.2) on otstarbekas lisada ka kaasamise eesmärgid, mille järgi nii planeeringu korraldajad kui kaasatavad huvirühmad saaksid läbiviidud kaasamistegevuste edukust analüüsida. Lisaks on kaasamise tulemuslikkuse mõõtmisel mõistlik silmas pidada läbiviidavate tegevuste mitmekesisust ja erinevate sihtgruppideni jõudmise viiside rohkest (lisaks leheteadetele ka e-kirjad jms). Kaasamise tulemuslikkuse mõõtmine pelgalt läbi aruteludel ja muudel üritustel osalejate arvu ei ole praegusel hetkel, mil kodanikuühiskond Eestis on alles arenemas, veel otstarbekas. Kodanike planeerimisalase teadlikkuse tõstmine ning huvi kodukandi suunamise vastu on tõusuteel, kuid aktiivne osalemine planeeringute koostamisel veel ei toimi.

Tabel 3.2 Kaasamisplaani võimalik ülesehitus

Planeeringu koostamise etapp	Kaasatav huvirühm	Kaasamise eesmärk	Kaasamis-tegevus	Tegevus-koht	Teavitusviis	Maksumus	Vastutaja
Lähteolukorra analüüs	Kontaktvõõndi elanikud	Planeerimisprotsessi algusest teadaandmine, probleemide kaardistamine	Avalik arutelu koos rühmatööga	Rakvere Gümnaasium	Leheteade, korteriühistute kaudu levitatavad kuulutused kortermajade koridorides	Lehekuulutus 150 €	LV planeerimisspetsialist
...

3.3 Rakvere linna kaasamismudel olulisemate ja avalikku huvi pakkuvate planeeringute puhul

Planeeringu otsustusprotsess

Planeeringu eskiislahendus –
otsus arutada planeeringu
põhimõttelist lahendust (või
lahendusi) avalikkusega

Vajalikud tegevused kehtiva seaduse järgi

Planeeringu eskiislahenduse
avalik arutelu – leheteade ja
kiri puudutatud isikutele; info
avaldamine veebilehel

Eskiislahenduse arutelu teade
kesklinnas asuval
kuulutustetahvilil ning
Põhjakeskuses

Täiendavad tegevused kaasamise tõhustamiseks

Kutse arutelule MTÜde foorumis/postiloendites

Olulisemate planeeringute puhul lisaks
kohalikule ajalehele sisukas artikkel ka
koolilehtedes, saade/uudis kohalikus raadios

Joonis/kaart avalikul väljapanekul Rakvere
Avatud Noortekeskuses

Joonis/kaart projitseerituna
keskväljakul asuva hoone seinale

Variantslahenduste olemasolul selgitada variante
leheteates ning foorumites; valik võiks toimuda
valitsuse või olulisemate planeeringute puhul
volikogu komisjonis

Planeeringu otsustusprotsess

Planeeringu eskiislahendus –
otsus arutada planeeringu
põhimõttelist lahendust (või
lahendusi) avalikkusega

Vajalikud tegevused kehtiva seaduse järgi

Täiendavad tegevused kaasamise tõhustamiseks

Eskiislahenduse arutelu Rakvere Avatud
Noortekeskuses; teated arutelu toimimisest
koolides (sh koolilehtedes ja –raadiotes)

Eskiislahenduse arutelu võimalikult
planeeringuala lähedal asuvas avalikus ruumis

Eskiislahendus(t)e arutelu volikogu
majanduskomisjonis

Pikem selgitav kiri ka kontaktvõõndi elanikele

Planeeringu otsustusprotsess

Kooskõlastatud
planeeringulahenduse
vastuvõtmine – otsus arutada
planeeringulahendust
avalikkusega

Vajalikud tegevused kehtiva seaduse järgi

Planeeringu avalik väljapanek ja
väljapaneku tulemuste avalik
arutelu – leheteade, teade
üldkasutatavas hoones või
kohas; tähtkiri puudutatud
isikutele; planeeringu
materjalide avaldamine
veebilehel; keskuses ja
planeeritavas asulas/vastavas
linnaosas

Täiendavad tegevused kaasamise tõhustamiseks

Pikem selgitav artikkel kohalikus lehes

Planeeringut tutvustav saade kohalikus raadios

Joonis/kaart planeeringualal või võimalikult selle
lähedal asuvas avalikus ruumis ja Põhjakeskuses

Joonis/kaart interaktiivses veebikeskkonnas
(StickyWorld/Community Tools)

Juhul, kui avaliku väljapaneku tulemusel tehtav
muudatus kedagi oluliselt mõjutab,
avalikustada planeeringulahendus enne
kehtestamist täiendavalt kodulehel või saata
teavitav kiri huvirühmale/puudutatud isikule

Pikem selgitav kiri ka kontaktvõõndi elanikele

Planeeringu otsustusprotsess

Vajalikud tegevused kehtiva seaduse järgi

Täiendavad tegevused kaasamise tõhustamiseks

Planeeringu väljapanek ja arutelu Rakvere
Avatud Noortekeskuses; teated arutelu
toimimisest koolides
(sh koolilehtedes ja –raadiotes)

Planeeringu kehtestamine –
otsus, et planeering võetakse
juriidilise dokumendina
edasise tegevuse aluseks

Planeeringu kehtestamise teade
maavanemale, ajalehes,
maakatastripidajale, puudutatud
isikule, kaasatud huvirühmale,
isikule, kelle avalikustamise
perioodil esitatud ettepanekuid ja
vastuväiteid ei arvestatud. Teates
viide kehtestatud materjalide
kättesaadavuse kohta

Kehtestatud planeeringu avalikustamine
linna veebilehel, tuues ära nii
planeeringuala asukoha linna kaardil,
planeeringulahenduse joonise ja
seletuskirjana

Viide kehtestatud planeeringu
kättesaadavuse kohta MTÜde
foorumis/postiloendites

Alljärgneval skeemil on välja toodud üldised ettepanekud planeerimisalase teadlikkuse tõstmiseks ning kaasamistegevuste tõhustamiseks.

Kaasamise tõhustamiseks tehtavad üldised tegevused

„Arhitektuuri ja planeerimiskool“ valikainena gümnaasiumites ja huviringina Rakvere Avatud Noortekeskuses

Ettevõtjatele suunatud ümarlaud kord aastas
„Ettevõtliku Rakvere planeerimine“

Linna kodulehe edasiarendus interaktiivse planeerimiskeskonnana
(StickyWorld/Community Tools)

Traditsiooniliste ürituste – Rakvere Vanalinna päevad jms – tugevam seotus planeerimisteemaga

Pikem artikkel aasta alguses kohalikus lehes, kus linnaarhitekt tutvustab planeerimisalaseid kavatsusi (täidab ka PlanS §11 lg 1 nõuet)

Hiljutisi kehtestatud planeeringuid ja kavatsetavaid arenguid tutvustav voldik avalikes kohtades jagamiseks (kord aastas)

„Rakvere linna planeeringu-uudised“ –
20-minutiline raadiosaade kord kuus

Lisad

Lisa 1. Küsimused Rakvere ettevõtjale

„Koos arenev Rakvere“ (projekti kohta vt täiendav info ja tutvustav slaidiprogramm)

Küsimused Rakvere ettevõtjale

1. Kas olete kursis Rakvere linna planeeringutega (üldplaneering, detailplaneering)?
 - a. Ei ole
 - b. Mingil määral
 - c. Olen
2. Millisest allikast olete saanud planeeringute kohta informatsiooni (soovi korral märkida mitu vastusevarianti)?
 - a. Ajalehest
 - b. Linnavalitsuse ametnikult
 - c. Linna kodulehelt
 - d. Individuaalne teavituskiri/teade linnavalitsuselt
 - e. Suusõnaliselt levinud info põhjal
 - f. ...
3. Palun hinnake enda kaasatust Rakvere linna planeerimisse. Kas tunnete, et olete saanud planeeringute koostamisel ja/või arengu kavandamisel kaasa rääkida?
 - a. Olen olnud piisavalt kaasatud
 - b. Olen olnud mingil määral kaasatud
 - c. Olen olnud vähesel määral kaasatud
 - d. Ei ole olnud kaasatud
4. Milline oleks Teie jaoks kõige sobivam kaasamisviis (soovi korral märkida mitu vastusevarianti)?
 - a. Leheteadete avalikust arutelust
 - b. Pikem teavitav artikkel lehes
 - c. E-kiri meiliaadressile
 - d. Tavakiri elukoha postkasti
 - e. Teavitav informatsioon kodulehel
 - f. Veebifoorum, kus on võimalik arvamust avaldada ja saada ka tagasisidet
 - g. Teematilised üritused – näiteks kord aastas korraldatav ettevõtjate ümarlaud vms
 - h. ...
5. Kas Teie arvates planeeringute-teema kajastamine linna kodulehel on piisav?
 - a. Jah
 - b. Enam-vähem
 - c. Ei ole

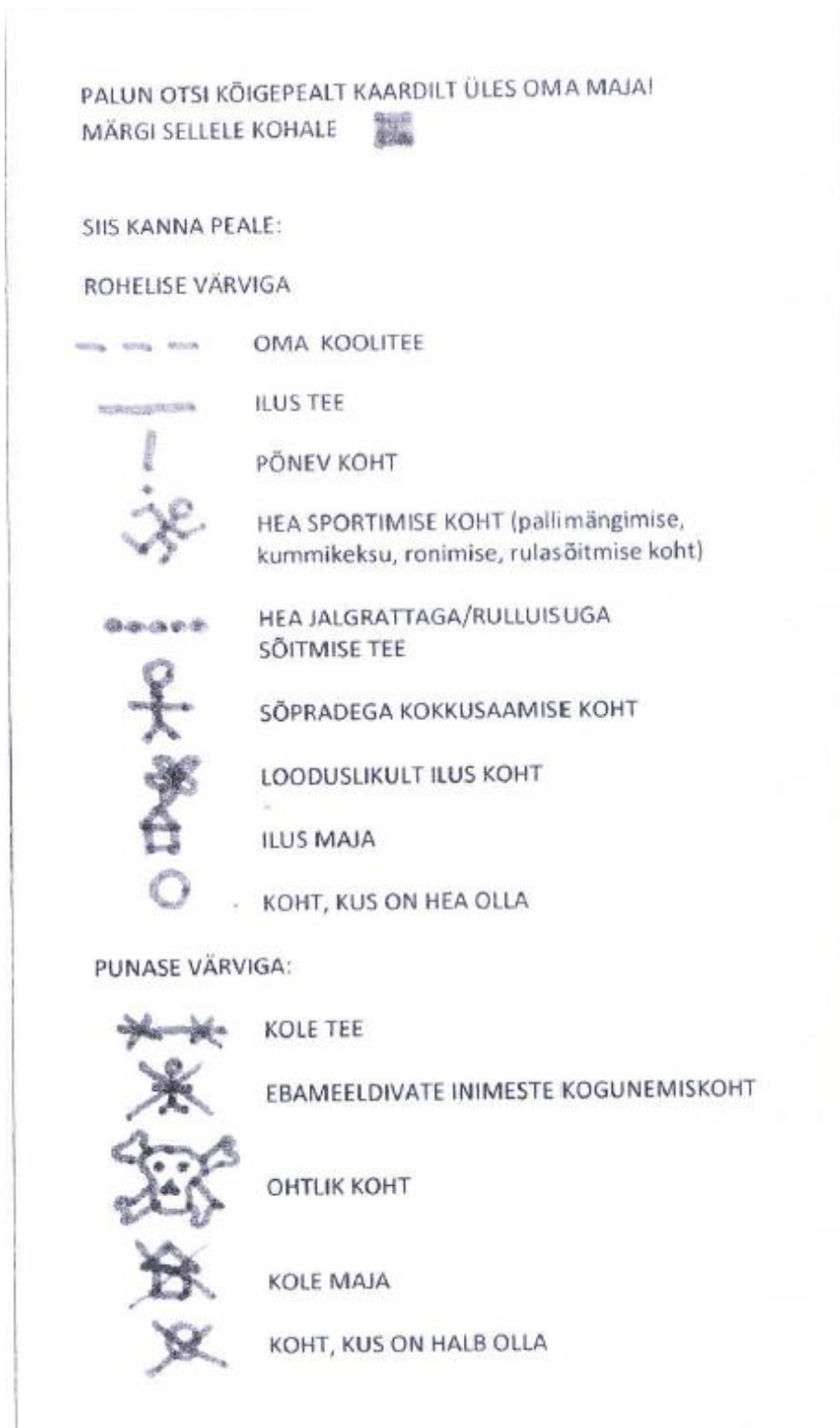
Soovi korral palun lisage täiendavaid kommentaare Rakvere linna planeerimise teemal

.....

.....
.....
Aitäh vastamast! Vastused palume saata Erika Pääbusele, erikapaabus@gmail.com

Täpsem info pille@hendrikson.ee

Lisa 2. Linna tajukaart

Skeem 2.1 Linna tajukaardi legend

Kaasav planeerimine Rakvere linnas
Projekti „Koos arenev Rakvere“ raames koostatud soovituslik juhendmaterjal

Skem 2.2 Näited joonistatud tajukaartidest